

[10/10/2017]

הרב דויד יצחקי

כולל חזון איש, בני ברק

[אוצר החכמה]

בענין קריאת שם יששכר בתורה

[בבלי שבת]

הבירור שלפנינו אינו אלא קיבוץ לאכסניה אחת של המקורות המפורשים שמצאנו המדברים על שם יששכר, ולא באנו לדון כאן הלכה למעשה, שהוא ענין של שיקול המנהגים השונים נגד המשתמע מהמקורות שהבאנו, והוא ענין לרבנים היושבים על מדין. ברצוני להודות מעומק לבי להרב בנימין המבורגר שהעמידני על כמה מקורות חשובים שנעלמו ממני, ורב יצחק סץ עבור עזרתו וטרחתו.

[בבלי שבת]

- א. בענין קריאת השם יששכר בתורה נתפשטו מנהגים שונים באשכנז: א. שכולם נקראים בחד סי"ן¹. ב. שהראשון בשני סיני"ן² והשאר בחד סי"ן³. ג. שבספר בראשית כולם בשני סיני"ן והשאר בסי"ן אחד⁴. ד. שעד פרשת פינחס כולם נקראים

[בבלי שבת]

- במנהגי וורמיישא של ר' יוזפא שמש ח"ב סי רצ"ט פרשת שמות כתב: כל מקום דכתיב יששכר קרינן ישכר. אך בהערת המהר"ר העיר שמנהג וורמיישא פעם ראשונה בב' שיני"ן ע"ש ועי' בהערה 3.
- וכן הוא במנהגי מגנצא (נדפסו בסידור רעדעלהיים מהדורת תרכ"ב עמ' 11). וכ"כ גם ב"תורת בר נש", תלמיד הכתב סופר סי' שע"ה, ואע"פ שכתב שם רמזים, לא הביא מקור ברור לקריאת שני שיני"ן בפעם ראשונה.
- כתב בתורת משה (מהח"ס) מהדור"ק: יששכר מרומז ב' שכרים, אחד ששכר שכרתיך והשני נתן א-לקים שכרי. וטעם הראשון נראה לכסות ולכך אין שי"ן האחת נקראת אלא נכתבת. ורק בפעם ראשון שעכ"ח צריך להודיע שמו נקרא בב' שיני"ן. ועי' במקור חיים של בעל החוות יאיר סי' קמא ס"ח בקיצור הלכות שכתב: נהגו החזנים שלא לקרות שם יששכר רק ישכר רק שם יששכר בלדיתו, ומאחר שלא נזכר בגמ' ומדרש ולא במשנה רק בחזקוני פ' פנחס (עי' לקמן בהערה זו ובהערה 28 ולקמן סק"ב) אין מחזירין אותו ואין מזהירין לאינו יודע זה כי דבר זה הוא. עיין בפנים. ובבנין שלמה של המדקדק ד"ה (עי' הערה 13, 17 ו' 41) בבית האותיות חדר ג' אות ט' הביא החזקוני וכתב עליו: ולפי דבריו איכא למימר כי יששכר הראשון שכתורה שהוא ותקרא שמו יששכר, ששתי השיני"ן נקראו בו שהרי באותו זמן עדיין לא נולד יוב, ועדיין לא נוסף לו אות משם אביו. ואינו נכון שהרי בפרשת ויגש גבי יורדי מצרים נזכר שם יששכר, ושם עדיין נקרא שם בנו יוב – וא"כ לפי דבריו גם שם היה צריך להיות נקרא שמו יששכר בשני שיני"ן. שוב ראיתי בנוהג כצאן יוסף פרשת פינחס (עמ' רמד) שהביא דברי הנחלת יעקב (עי' סק"ב) וכתב שאינו מסכים עם מה שכתבו הראב"ע והחזקוני בפרשת ויצא דככל התורה אינו נקרא בשני שיני"ן כי אם בפעם הראשון במקום לידתו וטעמם בצד. הנה דברי הראב"ע אינם נמצאים שם כי אם בריש שמות ואינו מזכיר שום חילוק. אך בחזקוני פ' ויצא כתב...ועל שאמרה כך ושאמרה כי שכור שכרתיך נקרא יששכר בשני שיני"ן. הנה נראה שדייק מלשון נקרא, שכאן כתב נקרא בשני שיני"ן, ובפרשת פינחס כתב שאחת אינה נקראת בשם אביו; א"כ לפי הבנתו מפורש בחזקוני שכאן נקרא בפה בשני שיני"ן. ואולי זהו גם כוונת המקור חיים הנ"ל – דהיינו החידוש ששמענו מהחזקוני שכאן נקרא בשני שיני"ן. אמנם פשוט לשונו משמע שהחידוש הוא הקריאה בשי"ן אחד. אך אין דברי החזקוני אלה אלא קיצור דברי הריב"א: ועל שם שאמרה כן ושאמרה שכור שכרתיך בדודאי בני נקרא יששכר ונכתב בשני שיני"ן. ופירש"ם שזאתה שהיא בשכר הדודאים אינה נקראת לפי שהוא גנאי... הרי ברור שאין כוונת הריב"א והחזקוני על הקריאה בפה, אלא על כינוי השם – דהיינו הכתיבה; וכן כתבו גם שאר בעלי התוס' והמפרשים שהבאנו לקמן. ועי' הערה 42.
- עי' לקמן סק"ב. ונראה טעמו משום שעד אז היה יששכר חי, ושמה אכתי לא נתן שי"ן אחד לבנו, משא"כ אחר מיתה בדאי כבר נתנו.
- עי' לקמן סק"ב. ועי' לעיל הערה 3; וכנראה שכן יישבו ה"סתירה" בחזקוני. ועי' טעם ודעת להגר"מ שטרנבוך פרשת ויגש.
- כ"כ בהשמטות ל"דרכי חיים ושלום" (מנוקאטש). ובהיכל הברכה כתב: ויששכר קורין בשני שיני"ן והקורא ישכר פי דוברי שקר כי מחמת דגישות השי"ן קורא שני שיני"ן מדין דגש, וא"צ לכפול השיני"ן יששכר, והקורא שניהם בקמ"ץ לא משתבש. ואין כאן קרי וכתוב אלא המדקדקים כדו מלבם לקרות בחד שי"ן. ועי' סק"א.
- עי' שערי רחמים על השערי אפרים שער ג' סק"ח ו"תורה שלימה" כרך ה' בראשית ל, יח הערה סד.
- העתקנו הגהתו מחומש רש"י עם "דבק טוב" אמסטרדם תקכ"ז – ההגה נדפס בפרשת ויחי. כנראה שנדפסה לראשונה בתנ"ך עם פירש"י ו"מגישי מנחה" אמסטרדם תפ"ג.